

Samenvatting

Vrij na een PIJ. Voorspellende factoren van acceptatie vrijwillige nazorg en recidive na een PIJ-maatregel.

Andrea Donker en Widya de Bakker

In dit onderzoek is gekeken welke factoren een voorspellende waarde hebben voor het accepteren van vrijwillige nazorg na beëindiging van de PIJ-maatregel. Dit is gebaseerd op het idee dat er een relatie bestaat tussen succesfactoren en acceptatie. Het belangrijkste uitgangspunt hierbij was de verwachting dat het accepteren van vrijwillige nazorg vaker voor zal komen na een verblijf in een Justitiële jeugdinrichting met een relatief positief leefklimaat (Andrews & Bonta, 2006; Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie, 2006; van der Helm, 2010). Er is daarom geprobeerd meer zicht te krijgen op het belang van het leefklimaat als succesfactor van de PIJ-maatregel. Daartoe zijn gegevens verzameld over alle PIJ-jongeren van wie de PIJ-maatregel is beëindigd in 2008, 2009 of 2010 (de onderzoekspopulatie; $N = 494$).

In overeenstemming met de risicobeoordelingen uit het inspectierapport van de gezamenlijke inspecties (Inspectie Jeugdzorg et al., 2007), worden in dit onderzoek drie leefklimaatcategorieën onderscheiden (laag, matig en hoog risicovol voor onveilig leefklimaat). Toewijzing van een respondent aan een leefklimaatcategorie is gebaseerd op de justitiële jeugdinrichting waar de respondent tijdens het laatste jaar van de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel verbleef. Om meer kwalitatief inzicht te krijgen in het ervaren leefklimaat zijn interviews afgenomen met voormalig PIJ-jongeren.

Acceptatie van nazorg kan ook samenhangen met recidive-voorspellende risicofactoren die voorafgaand aan de PIJ-maatregel aanwezig zijn (importfactoren). De verwachting was dat vrijwillige nazorg vaker geweigerd zou worden door jongeren die met ongunstige importfactoren de justitiële jeugdinrichting ingaan. Diezelfde verwachting was er ook voor jongeren die veel probleemgedrag vertonen in de jeugdinrichting. Er is in dit onderzoek daarom ook gekeken naar de voorspellende waarde van importfactoren en van indicatoren voor probleemgedrag tijdens de tenuitvoerlegging. Daarnaast is gecontroleerd voor factoren die mogelijk om andere redenen de

acceptatie van vrijwillige nazorg beïnvloeden, zoals de gevolgde procedure bij het aanbieden van nazorg.

Een tweede verwachting was dat PIJ-jongeren die nazorg accepteren minder vaak en minder snel zouden recidiveren, deels vanwege de ontvangen nazorg en deels vanuit een positiever leefklimaat in de jeugdinrichting. Daarom zijn voor de onderzoeksgroep gegevens verzameld met betrekking tot recidive in het eerste half jaar na uitstroom. In dit onderzoek is recidive geoperationaliseerd als het hebben van contact met de reclassering vanwege een in verzekeringstelling (dat wordt *vroeghulp* genoemd) binnen zes maanden na uitstroom. Vroeghulp is geen optimale maat voor recidive, want er is (nog) geen sprake van een veroordeling, maar er is voor deze maat gekozen omdat dergelijke gegevens beschikbaar waren voor de totale onderzoeksgroep.

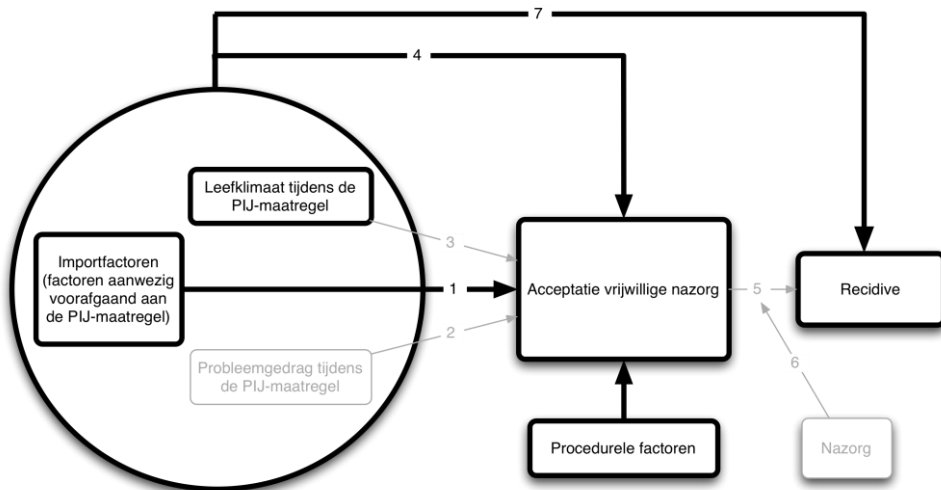
Er zijn zeven onderzoeksvragen opgesteld, grafisch weergegeven in Schema 5.1. Eerst is gekeken welke factoren samenhang vertoonden met het wel of niet accepteren van vrijwillige nazorg (pijlen 1, 2 en 3). Vervolgens is gekeken naar de voorspellende waarden van deze factoren voor het accepteren van vrijwillige nazorg (pijl 4) en recidive (pijl 7), waarbij gecontroleerd werd voor enkele procedurele factoren en voor het effect van de ontvangen nazorg (pijlen 5 en 6). De onderzoeksvragen waarbij een significant verband is gevonden zijn in het schema dikgedrukt.

Analyses over de hele onderzoeksgroep lieten geen significante samenhang zien tussen leefklimaat tijdens de PIJ-maatregel en het wel of niet accepteren van vrijwillige nazorg (pijl 3). Dat gold ook voor probleemgedrag tijdens het eerste jaar van de tenuitvoerlegging (pijl 2). Alleen gezinsgerelateerde importfactoren vertoonden wel samenhang en ook voorspellende waarden voor acceptatie van nazorg (pijl 1 en 4). PIJ-jongeren die nazorg accepteerden hadden vaker ouders die afwezig waren, of mishandelende of verwaarlozende ouders. De kans dat jongeren vrijwillige nazorg accepteerden bleek drie keer vergroot als zij voorafgaand aan de PIJ-maatregel in ernstige mate waren verwaarloosd door hun ouders. Mogelijk dat deze jongeren bij beëindiging van de PIJ-maatregel geen hulp of steun van de ouders verwachten of wensen, waardoor zij meer hulpbehoevend zijn en eerder geneigd nazorg te accepteren. Er is geen samenhang tussen acceptatie van nazorg en recidive gevonden (pijl 5).

Conform Mulder (2010), blijkt ook in dit onderzoek dat een ernstiger delictverleden voorspellend is voor recidive (pijl 7), met name als dat delictverleden van jongsaf aan uit niet-gewelddadige delicten bestond. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat er vanuit importfactoren een indirect voorspellend effect is op recidive via het wel of niet

accepteren van vrijwillige nazorg. Wel is gebleken dat de voorspellende waarde van delictverleden op recidive varieerde over de drie leefklimaatcategorieën. Delictverleden bleek het sterkst en significant voorspellend voor recidive binnen de hoog risico leefklimaatcategorie. Een minder sterk en net niet significant effect werd gevonden binnen de categorie matig risico, en het effect was afwezig binnen de categorie laag risico. Dat is in overeenstemming met de meta-analyse van Lipsey (2009), waaruit blijkt dat jeugdige delinquenten die een meer therapeutisch leefklimaat ervaren, minder recidiveren. Het lijkt erop dat Justitiële jeugdinrichtingen met een positiever leefklimaat een sterkere invloed hebben op het tegengaan van de criminogene effecten van delictverleden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat behandeling in jeugdinrichtingen met een positiever leefklimaat tot meer resultaat leidt, bijvoorbeeld omdat de behandelmotivatie van jongeren groter is dankzij een meer responsieve groepsleiding.

Schema S.1: Onderzoeksvragen

Een verschil in behandelmotivatie ligt mogelijk ook ten grondslag aan de bevinding dat alleen binnen de jeugdinrichtingen met een positiever leefklimaat de kans op recidive met tweederde lijkt te reduceren als het nazorgtraject volledig is doorlopen. Dit effect was echter niet significant (pijl 6), mogelijk ten gevolge van de kleine hoeveelheid respondenten waarvoor dit getoetst kon worden.

Een wel significante, en in de resultaten steeds terugkerende, bevinding is dat de kans behoorlijk veel groter was dat jongeren nazorg accepteerden als dit werd aangeboden door het Leger des Heils, in plaats van door de andere reclasseringsorganisaties (pijl 6,

onderdeel van procedurele variabelen). Mogelijk trekt de aanpak van het Leger des Heils ook jongeren die minder openstaan voor hulpverlening over de schreef om toch nazorg te accepteren. Dit zou ook een verklaring kunnen zijn voor de bevinding dat er geen *Leger des Heils effect* wordt gevonden voor jongeren die uitstromen uit Justitiële jeugdinrichtingen met een positief leefklimaat, wellicht omdat deze jongeren meer openstaan voor hulpverlening.

Voormalig PIJ-jongeren bleken een toegankelijke, informatieve en behoorlijk welwillende bron van ervaringsdeskundigheid. De 12 jongeren met wie een face-to-face interview is gehouden, waren over het algemeen niet louter negatief over het verblijf in de justitiële jeugdinrichting. De respondenten hebben bijvoorbeeld vaak positieve herinneringen aan sport en recreatie. Volgens de respondenten toont de ideale groepsleider betrokkenheid door te praten en goed te luisteren naar de jongeren. Deze ideale groepsleiders waren er wel, maar zeker niet alle groepsleiders voldeden aan dit beeld. De respondenten vonden dat het na de PIJ-maatregel beter met hen ging dan voorafgaand aan de PIJ-maatregel.

Uit de reactie op de foto's van veelvoorkomende situaties in jeugdinrichtingen, die bij het interview zijn gebruikt, bleek dat individuele gesprekken met de mentor of behandelaar als negatief werden ervaren. Dit onder het motto 'Daar heb je niks aan.' Hier lijkt ruimte voor verbetering mogelijk. Er was overigens een behoorlijke variatie in de voor het verblijf in de justitiële jeugdinrichting toegekende rapportcijfers die varieerden van 4,5 tot 8+. De respondenten scoorden vrij neutraal op de vier leefklimaatfactoren die met het Prison Group Climate Instrument (PGCI) zijn gemeten (van der Helm, 2011).

In dit onderzoek is geprobeerd om inzicht te krijgen in het belang van het leefklimaat als succesfactor van de PIJ-maatregel. Daarvoor is gekeken naar welke factoren een voorspellende waarde hebben voor het accepteren van vrijwillige nazorg, gebaseerd op het idee dat er een relatie bestaat tussen succesfactoren en acceptatie. Op basis van dit onderzoek is enige voorzichtige ondersteuning gevonden voor dit idee. Acceptatie van nazorg bleek primair gerelateerd aan negatieve gezinsfactoren, waarmee jongeren de PIJ-maatregel in komen, en waardoor ze waarschijnlijk hulpbehoevend zijn als de maatregel wordt beëindigd. Recidive was primair gerelateerd aan het delictverleden. De voorspellende waarden van gezinsverleden en delictverleden lijken er niet te zijn als de jongeren tijdens het laatste jaar voor uitstroom verbleven in een jeugdinrichting met een positiever leefklimaat. Potentiële succesfactoren moeten naar ons idee daarom vooral binnen deze categorie Justitiële jeugdinrichtingen worden gezocht.